

sublato veamine passionum, sacramenta Scripturarum velut naturaliter incipient contemplari. Sane hæc vite sanctitas Franciscus, Antonius, Paulus, illiteratos altissima eloquiorum Dei mysteria et sensa edocuit, vel maximè. Quare si sancta anima, si precibus nixus, Deoque fretus huc accedas, sedulusque adsit labor, ut nulla transeat dies, quâ, quod de Cypriano Tertulliano in dies lectante, memorat S. Hieronymus, non postules, *da magistrum*, superabis celeri facilitate quidquid hinc est difficultatis, recreabitque quod fulget in cortice sapientiae, sed pascet suavis quod in medullâ est celestis adipis; neque verebere tandem quamvis veterosum hæreticum, etiamsi omne billicum opus memoriâ calleat. Hoc enim ferè est omne eorum studium, quo nos impetunt: quibus nos isidem armis occurrere, nobisque nostra ab injustis possessoribus vindicare docet, ut audacter hoc genere cum his manus conserentes, suis eos telis debilitemus; neque rursùm cathedram extimesces, licet doctam et celebrem; sed securus fidensque, affatim doctis conceptibus, sententiisque sacris solidè germanicè instructus, ecclesiasten ages. Porrò Scholastica nequitiam id sibi noxè ducet, sed lubens, quasi germane suæ, auxiliatricem accipit dabitque dextram, ac partiet operas utrique profuturas.

48. Ad me quod attinet, scio sentioque quid molis sustineam, quàmque in via hactenus calcanda sit via; aliud enim longè est, prolixos evolvere commentarios, ambiguo sæpè fructu; aliud breviter sensum è Patribus reddere, historicumque allegorico iungere, et aliorum ab altero secernere. Scio Nazianzeno duce, mediâ via inter eos qui crassiore ingenio litteræ immorantur, et eos qui solâ allegoricâ speculatione impensè delectantur, incedendum; alterum enim Judæicum est atque abjectum, alterum inceptum ac somniorum interpretis, parique utrumque reprehensione dignum; et quod S. Augustinus lib. 17 de Civit. c. 5, docet, multùm mihi audere videntur, qui in Scripturis omnia prorsus significationibus allegoricis involuta esse contendunt; ut in hoc extremum devius fecit Origenes dum historicam fugiens, imò elidens veritatem pro eâ sæpè quippiam symbolicum supponit; dum Evæ ex Adam costâ formationem spiritaliter accipiendam putat, arbores paradisi, angelicam fortitudinem; tunicas pellicæ, corpora humana; et plura similia mysticè interpretatur, atque *ingenium suum*, nimis utique precellens, *Ecclesiâ faci Sacramenta*, ait S. Hieronymus lib. 5 in Isaiam, idèque illam Cassiodori censuram incurrit: *Ubi bene Origenes, nemò melius; ubi malè, nemo pejus*. Verùm quis nobis hæc Œdipus interstinguendo definit? quod de Sacerdotibus dixit S. Hieronymus: *Sacerdotes multi, sacerdotes pauci*; hic verè de interpretibus dixerim: interpretes multi, interpretes pauci. Ambrosius et Gregorius mysticum ferè reddunt sensum; Augustinus, Chrysostomus, Hieronymus, et ceteri Patrum nunc historicum, nunc mysticum eadem orationis serie perterunt, ut plus quam Lydio opus sit lapide, ad historicum, qui fundamenti vicem tenet, in Patribus vestigandum.

Jam quàm paucos interpretem invenire est, qui græcis et hebraeis imbuti fontibus, genuinam eorumdem phrasim reddiderint, eosque nostræ editioni per omnia conciliaverint! Quid ergo? desudandum hic mihi video, enitendumque, ut multa legens, multa disquirens, apiculis imiter, et melliegium è floribus ad id aptioribus, lecto examine conficiam; ut historicum primò sensum, exactâ discussione vestigem; sicubi is apud varios erit varius, indicabo; atque in tantâ opinionum multitudine, quæ anxios sæpè fluctantesque tenet, et obturbat auditores, eum qui maximè textui consonus est, preferam et seligam. Quâ in re Vulgatam semper, decreto concilii Tridentini, editionem tuendam duxi. Hebraea verò sicubi dissonare videantur, quò hæreticis respondeamus, Vulgatæ consentientia ostendere emittat; et si quem alium nostræ tamen non adversum, sed, doctumque suggestant intellectum, eum afferam; si, ut in latinis hebraea reddam verbis, ut et qui hebraea nesciunt, ac assequantur; et qui sciunt, fontes consulere possint; verùm hæc omnia parè, et non nisi ubi res exigit.

49. Quod ad Rabbinos attinet, nulla mihi cum eis erit communio, nisi quâ parte cum catholicis doctoribus conspirant, aut Christianos, et maximè S. Hieronymum, ut in multis deprehensum est, tacito nomine sequuntur; ceteroquæ gens hoc hominum vulgare, abjectum, hebes, omnisque litteraturæ expertam inde ab Hierosolymorum vasitate, quâ tota gens regno, civitate, templo, literis exuta et derelicta jacet, juxta Osee vaticinium, sine rege, sine principe, sine sacrificio, sine altari, sine ephod, sine theraphim. Mysticam verò intelligentiam adè nonquam ipse comminiscar, ut suis semper eam tribuum auctoribus; et sicubi ea erit illustrior, paucis complectar; aliàs unde petenda sit, digito ad fontes intento commonstrabo. Porrò hæc omnia majori brevitate faciam, quàm feci in Epist. Paulinas, ut universum billicum curriculum, paucis annis et tomis ad caleem (Deus vires ac gratiam dederit), perducam. Quàm verò hic indefessus requiratur labor, et studium cum acri judicio, ut græca, hebraica, latina, syra, chaldaea, lectiones codicum variantes consulas; Patres græcos, latinos, recentiores interpretes in diversissima abeuntis, adèque prolixos evolvas; de singulis censuram feras, quid error sit, quid fidei, quid certum, quid probabile, quid improbabile, quid literale, quid maximè genuinum, quid allegoricum, et tropologicum, anagogicum; omniâque distilles, et in tria verba conferas; sæpè ipse sensum litteralem genuinum invenire, et primus glaciem perfringere debeas, non eredit nisi expertus. Felix auditor et lector qui compendio, docentis labore hoc omni fruitur. Doctor martyrium aveat, et pro sanguine spiritus nobilissimos Deo consecret et exhauriat, cum iisque oculos, cerebrum, os, ossa, digitos, manus, sanguinem, suæcum omnem vitamque ipsam impendat, et lento martyrio ei reddat, qui primus suam, Deus pro nobis homulis dedit. Fortitudinem meam ad custodiam, non questum, non plausus, non gloriæ

fumos accipiam; culpent, laudent; plaudant, plaudant; non morabor; non tam stultus, nec tam parvi animi sum, ut tam vili vanitate labores et vitam meam vendam. Ecquis, si cum D. Thomâ munitioni seculo remiserit, et à Christo è cruce audiat: *Bene scripsisti de me, Thomâ, quæ ergo erit merces tua?* non statim cum eo respondeat: *Non alia quàm tu, Domine, merces mea magna nimis; mihi mundus crucifixus est, et ego mundo; opera mea, non mea, sed tua sunt dona, tibi tua reddo; tu docuisti meam infantiam, viam in invio ostendisti, infirmitatem mentis æquè ac corporis roborasti, tenebras tuâ luce dispulisti, quia quæ infirma sunt mundi eligis, ut confundas fortia, et ignobilia mundi, et contemptibilia, et ea quæ non sunt, ut ea quæ sunt destruas, ut non glorietur in conspectu tuo omnis caro; sed qui gloriatur, in te uno gloriatur.*

50. Quid ergo? omnia poma nova et vetera, dilecti mi, servavi tibi; ego dilectio meo, et dilectus meus mihi, qui pascitur inter lilia; ponè me ut signaculum super cor tuum, ut signaculum super brachium tuum; quia fortis est ut mors dilectio, dura sicut infernus emulatio; fasciculus myrrinæ dilectus meus mihi, inter ubera mea commorabitur; sed et erit post myrrinam hanc, botrus Cyprî dilectus meus mihi, in vineis Engaddi. Quod ut cumulât præstet, sanctos omnes, et maximè tutelares, æternæ Sapientie matrem Virginem, S. Hieronymum, et quem præ manibus habebat Mosen, assidè rogabo, ut sicuti S. Paulus D. Chrysostomo, ita ipse mihi quasi angelus magistralis assistat, et mihi scribendi, aliis legendi, utriusque intelligendi, eademque sapiendi, volendi, perliciendi, aliisque ea docendi, et persuadendi, ductor sit et doctor, ad consummationem sanctorum, in opus ministerii, in adificationem corporis Christi, ut crescam in illo per omnia; donec occurramus omnes in unitatem fidei, et agnitionis Filii Dei, in virum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi, qui est amor noster, finis, meta et scopus omnis cursus, studii, vitæ et æternitatis nostræ. Amen.

SECTIO II.

De usu et fructu Pentateuchi, et veteris Testamenti.

51. Sunt nonnulli, qui vetus Testamentum quasi Judæis proprium, Christianis non æquè utile, aut necessarium; ac Theologo sufficere, si Evangelia, si Epistolæ sciat et intelligat, sibi persuadent. Persuasio hæc, quia practica, practicus est error; si enim speculativa sit, hæresis est, utraque noxia, utraque eliminanda.

Fuit hæresis Simonis Magi, ejusque sectatorum, Marcionis deinde, et Curbici Persæ (quem sui Manem, et Manichæum, quasi manna effusorem, honoris gratiâ nuncuparunt) atque Albigentium, et nuper Libertinorum, nec non Anabaptistarum quorundam, vetus Testamentum cum Mose proscriptentium; sed dispari fundamento. Simon, Manichæi et Marcionite vetus Testamentum à sinistra virtute, et malis angelis editum docuerunt; hoc enim Testamentum, inquit, Deum quemdam describit, qui ante lucem in tenebris

ab æterno versatus sit; qui veterit hominî sumere cibum scientiæ boni et mali; qui in angulo paradisi latitavit; qui angelis paradisi custodibus indiget, qui irâ, zelo, imò zelotypiâ laboret; indignantem, vindicantem, ignorantem et interrogantem: *Adam, ubi es?* Libertini non literam, sed rationem et lubentiam suam fidei et morum ducem statuant. Anabaptiste spiritus enthusiasm agi et edoceri se jactant. Vident ætas nostra, quæ nulla non monstra vidit, fanaticum, qui de tribus orbis impostoribus, Mose, Christo, Mahomete (perhorresco) blasphemiam triumviratum in lucem dedit.

Nostrorum, qui vel tempus, vel laborem, vel inutilitatem causantur, ut vetus Testamentum negligant, tolerabilior est persuasio; ripsâ tamen errant, omnique eodem tandem redit error: error dico, quia pugnat cum Mose, cum Prophetis, cum Apostolis, cum Ecclesiæ sensu, cum Patribus, cum ratione, cum Christo, cum Deo Patre et Spiritu sancto.

52. Cum Mose. Deuteronomi 17, v. 8: *Si difficile, inquit, et ambiguum apud te iudicium esse perspexeris, etc., facies quodcumque dixerint qui præsumt loco quem elegerit Dominus, et docerint te juxta legem ejus.* Quis hic non videt controversias de fide, moribus et ritibus, tam novæ quàm veteres, ex lege Dei diducendas esse; et sacerdotes ac Theologos, ut eas definiant, legi, quasi Lydio lapide, uti debere? legi ergo tam veteri, quàm novæ student oportet.

Cum Prophetis. Isaias enim c. 8, 20, clamat: *Ad legem magis et ad testamentum, et Malachias cap. 2, e. 2, v. 19: Labia sacerdotis custodient scientiam, et legem requirunt ex ore ejus; et David Psal. 118, 2: Boni qui scrutantur testamentum ejus; et v. 48: Revela oculus meos, et considerabo mirabilia de lege tuâ.*

Cum Apostolis: *Habemus, ait S. Petrus epist. 2, e. 2, v. 19, firmiorum prophetarum sermonem, cui bene facitis attendentes, quasi lucernæ lucenti in caliginoso loco; et Paulus, ad Timotheum ep. 2, c. 5, 14, dilaudat quòd ab infantia sacras Litteras (veteres utique, quæ solè tum extabant) didicisset, quæ te possunt, inquit, instruere ad salutem, per fidem quæ est in Christo Jesu. Omnis Scriptura divinitus inspirata utilis est ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in justitiâ, ut perfectus sit homo Dei, ad omne opus bonum instructus.*

Cum Christo. *Scrutamini, inquit, Scripturas, Joan. 5, v. 39: non dixit, ait Chrysost. Legite Scripturas, sed Scrutamini, id est, cum labore et diligentia effodite arcanos Scripturarum thesauros, perinde ut qui in venis metallicis aurum et argentum studiosè scrutantur.*

53. Cum sensu Ecclesiæ. Hæc enim in sacris, in mensis, in bibliothecis, in cathedris æquè vetus ac novum Testamentum, quasi custos fidelissima exhibet ac proponit; hæc, in conc. Trident. toto c. 1 de reformatione, S. Scripturæ perennem lectionem ubique revocari et stabiliri jubet; hæc Episcopos, Pastores Ecclesiæ futuros, ante consecrationem adigit, ut spondent se scire tam vetus, quàm novum Testamentum; quare

responsione et sponsorship licet Silvester V Episcopus, et alii mitiori interpretatione emolliant; hinc tamen religio nonnullis pientioribus, pressè verba ipsa ponderantibus, injecta fuit, ut hoc nomine episcopatum recusarent, ne sponsorshipem falsè se obstringerent.

Cum Patre, Filio, et Spiritu sancto. Ut quid enim S. Trinitas veteri Testamentum, per quatuor annorum millia, tam sartum tectum, per tot bellorum et regnorum turbines, servavit, nisi quia à nobis fieri voluit, quod à Josue c. 1, v. 8: *Non recedet, inquit, volumen legis hujus ab ore tuo, sed meditaberis in eo diebus ac noctibus?* Ut quid profanantes illud tam acri ultione vindex mulcavit? Narrat Josephus et Aristes, de l. 70 Interpretibus, illustrem virum, Theopompum, cum quidpiam divinarum Hebraeorum voluminum, græcè oratione, ornare voluisset, mentis agitatione et turbatione percussum et periculum incepto desistere coactum; cumque orans Deum, perquireret cur id sibi contigisset; responsum divinitus accepisse, eò quòd divinas Litteras inquisisset; Theodectem verò tragediarum scriptorem, cum nonnulla è Judæorum Scripturà ad fabulam transferre vellet, temeritatem hanc cæcitare luisse; eà enim illuc percursum, ac luminibus capium orbantem fuisse; donec agnità audacia suæ culpæ, facti penitens uterque, veniam à Deo impetravit; atque hic oculus, ille menti restitutus est. Ut quid 250 annis ante Christum, hanc mentem injecti Ptolomæi Philadelpho, filio Ptolomæi Lagi, qui fratri suo Alexandro Magno in Ægypti regno successit, ut per Eleazarum, pontificem, senes è qualibet Hebraeorum tribu doctissimos, puta 72 Interpretes seligeret, qui vetus Testamentum ex hebræo in græcum transferrent, isque assistit, ut 70 diebus, summâ omnium consensione rem confecerint, et in easdem non tantum sententias, sed et verba convenerint; idque, si Justino, Cyrillo, Clementi Alexandrino et Augustino credimus cum, quisque seorsim diversâ cellullâ suam versionem euderet? ut quid Philadelphus hanc Septuag. versionem, per Demetrium bibliothecæ Alexandrinæ præfectum, unâ cum Hebræis exemplaribus, in suâ bibliothecâ reponi et studiosè servari curavit? Sanè Tertul. in Apolog. illam ibidem ad sua usque tempora assererat fuisse testatur. Utique volebat Deus, hæc genibus græcis, et per eas latinis, nobis dico, nostrisque Theologis consignari, et per omnes orbis partes, academias et urbes distribui.

54. Ut quid post Christum, tot alios interpretes ejusdem vet. Script. vel dedit, vel providit testes et custodes? Secundus post 70 S. Script. ex Hebræo interpretes, teste Epiph., fuit Aquila Ponticus, qui anno 12 Adriani imp. Script. Hebræam in Græcum vertit; sed quia à Christianis ad Judæos descivit, non satis tuta est ejus fides.

Huic majori fide successit Theodotus, ex Marcionitâ licet proselytus Judæus, imperante Commodò, cujus versionem in Daniele recepit et sequitur Ecclesia. Quartus sub Severo imp. fuit Symmachus, primum Ebionita, deinde Judæus. Quintus fuit anonymus, cujus versio in dolis quibusdam urbis Jericho,

anno 7 Caracalla, qui Severo patri successit, reperta est. Sextus pariter fuit anonymus, Nicopoli in dolis similiter inventus, Alexandro Mammææ filio imperante; hæc duæ vulgò, quinta et sexta editio indignantur. Has omnes collegit Origenes, indeque tetrapla sua, hexapla et octapla digessit; rursum 70 vitiosos correxit, adeò probè, ut ab omnibus, sævè, id est, communis, habita sit et dicta hæc ejus editio. Septimus fuit S. Lucianus presbyter, et martyr sub Diocletiano, qui novam editionem molitus est ex Hebræo in Græcum.

Denique S. Hieron. Latine Ecclesiæ sol, jussu B. Damasi veterem Scripturam ex Hebræo in Latinum convertit, cujus versionem jam à mille annis vulgatam, paucis demptis publicè sequitur et probat Ecclesia. Quorsum, quæso, hæc omnia Deus providit tam operosè, tam studiosè, nisi ut sacrum hanc veterum codicum thesaurum, illibatam nobis volendum, docendum, discendum traderet?

55. Cum Patribus pugnat hæc persuasio; nam S. August. scripsit pro veritate et utilitate Pentateuchi et veteris Testamenti ipsos 35 libros contra Faustum; rursum duos contra adversarium legis et Prophetarum. Scripsit pro eodem Tertullianus l. 4, contra Marcionem. Ejusdem libris evolendis et explicandis insudârunt ad unum omnes. S. Basilius et ejus assecra vel interpretes S. Ambrosius, scripserunt in Genesin libros Hexameron, in Psalmos, in Isaiam. Scripsit in Genesin Origenes 16 libros, Chrysostomus homil. 67. In Pentateuchum scripsit Cyrillus l. 17 de Adoratione in spiritu et veritate; ex eodem questiones et phrasas eliderunt S. August., Theodoretus, Beda, Procopius, Hieronymus. Idque meritò; nam, ut ait S. Ambrosius ep. 44, divina Scriptura est mare, habens in se sensus profundos, et altitudinem prophetiarum enigmatum, utique veteris Testamenti.

S. Hieronymus præfat. in epist. ad Ephes. de S. Scripture studio: « Nunquam, ait, ad adolescentiâ aut legere, aut doctos viros quæ ignorabam interrogare cessavi; nunquam meipsum (ut perique) habui magistrum. Denique nuper ob hanc vel maximè causam, Alexandriam perrexi, ut viderem Didymum, et ab eo in Scripturis omnibus quæ habebam dubia sciscitarem. » S. Augustinus l. 2 de Doct. christiana c. 6, docet divinitus provium esse, ut tam multiplici et difficili S. Scripturâ, studium hominis et à superbâ et à fastidio revocaretur. « Mira (ait idem l. 12 Confess. c. 14) profunditas est eloquiorum tuorum, Domine, quorum esset ante nos superficies blandiens parvulis, sed mira profunditas, Deus meus, mira profunditas; horror est intendere in eam, horror honoris, et tremor amoris. » Unde et epistolâ 119: « Ego, ait, in ipsis S. Scripturis multò plura nescio, quàm scio. »

56. Neque is tantum prisæ ætate Patrum fuit sensus, sed et horum est seculorum, vigente jam et florente scholasticâ Theologiâ. S. Dominicus S. Theologie doctor crebrò tam vetus quàm novum Testamentum versabat, Romæ, et alibi, plures ejus libros propagandam docuit; inde Magister primus sacri Palatii

creatus est; atque ab hoc tempore dignitas hæc S. Prædicatorem Ordini adhesit. Audite auctorem vite ejus, simplici licet stylo: « Quia, ait, sine scientiâ Scripturarum perfectus prædicator esse non potest, suadebat fratribus, ut semper studerent in veteri et novo Testamento; fragmenta enim philosophorum et parvi pendebat. Hinc Fratres ad prædicandum missi, sola Biblia secum deferabant, et multos convertebant ad penitentiam. » Ita S. Vincentius ille Ferrerius, qui pro avorum nostrorum memoriâ Italian, Galliam, Germaniam, Angliam, Hispaniam peragrans, minimùm centum hominum millia convertit, unum Breviarium et Biblia circumferebat ad concionandum.

S. Jordanes verò doctor, alter à S. Dominico Ordinis sui Magister Generalis, interrogatus à suis Prædicatoribus, utrùm foret melius, orationi an studio S. Script. insistere? faceté de more respondit: « Utrùm c melius semper bibere, an semper comedere? utique sicut alternatim competit utrumque, sic et orare et studere S. Scripturæ vicissim oportet; et, ut S. Basilius ait, orationi succedat lectio, lectioni oratio. »

57. Pari modo S. Franciscus rogatus à suis, hoc sacrum Litterarum studium eis indulset, eà lege, ut orationis et devotionis spiritum non extinguere; ac primus ex ejus familiâ S. Antonius de Paduâ, vivente ac vidente ipso S. Francisco, hæc litteras docuit, vir adeo in Scripturâ tam veteri quàm novâ versatus, ut coram Summo Pontifice concionatus, ab eo arca Testamenti sit consalutatus. Mitto S. Bernardum, qui quidquid penè loquitur, verbis Script. loquitur; mitto B. Alphonsum Tostatum, Episcopum Abulensem, qui in decateuchum hoc, et singulos veteris historie libros, singula volumina, sanè magna, acri judicio et studio elaboravit, ut mihi olim eam pervolventi, et jam exactius revolventi, non minùs laboris, quàm opis afferat.

S. Edmundus Archiepiscopus Cantuar., anno partæ salutis 1247, in sacris Litteris perditus et persos, noctes ipsas ducebat insomnes, eà reverentiâ, ut quoties sancta Biblia aperiret, priùs ea osculo honoraret. De quo illud memorabile: legationem obiens, eum de more noctu sancta Biblia lectitabat, somno opprimitur, candelâ in librum incidit, eumque flamma corripit; evigilans suspirat, ambustum putans librum, favillam libro inherentem efflat, et ecce integrum intactumque codicem admiratur. S. Carolus Borromeus in S. Script. assidue quasi in paradiso deliciarum versabatur, dicebatque Episcopum non egere orto, sed ejus hortum esse S. Biblia.

Atque ut hunc locum concludam, S. Thomas Scholasticorum princeps illustre nobis dedit exemplum, ut scholasticum cum sacrâ Scripturâ quasi sororiantem indivulsè jungamus. Nostis omnes quis ejus in S. Scripturam amor, quòd studium, quæ preces, quæ jejunia, qui commentarii in Prophetas, in Cantica, in Job, et alios veteris Testamenti libros, in quibus illi in nostram Consignem (si tamen ejus sunt, de quo posterius dicam) insignes sunt et eruditii.

58. Denique utilitatem et necessitatem veteris Testamenti ratio persuadet. Moses, David, Isaias, æquè ut Petrus, Paulus, Joannes, in cœtum quasi angelorum admissi, ab ipso fonte veritatis per se sapientiam hausserunt; et, ut rectè ait B. Gregor. et Theodor. linguae et manus horum sacrum Scripturam, sancti aliquid fuere, quàm calami ejusdem Spiritus sancti, adeò ut non tam ipsi scriptores diversi, quàm unius scriptoris diversi calami fuisse videantur; eadem ergo veritas, auctoritas, reverentia, studium, diligentia tribuenda Mosi, quæ Paulo, vel potius Spiritui sancto per Mozen, atque per Paulum loquenti; quæcumque enim ab eo scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt. Nimirum ipse omnem suam sapientiam hominibus vel necessariam, vel utilem, quam ex abyssu divinitatis suæ nobis communicare voluit, tam veteri, quàm novo Testamento conclusit. Hic liber est Dei, liber Verbi, liber Spiritus sancti, in quo nihil redundans, superfluum nihil; sed uti scriptorum, ita et rerum variegaturâ, atque pulcherrimâ partium omnium harmoniâ invicem omnia consonant, et universum hoc Dei opus complect et concinunt, ut si unam partem dempseris, totum demembrâris. Quare, ut philosophus totum Aristotelem, medicus Galenum, orator Ciceronem, jurisperitus totum Justinianum, ita multo magis Theologus totum hunc Dei librum volvat, verset, terat oportet; ac ut qui Metaphysicam mutaret, mutaret et Philosophiam; ita qui S. Scripturam mutilat, mutilat et Theologiam: sicut enim Metaphysica Philosophiæ, ita sacra Scriptura Theologiæ sua dat principia. Hoc sanè voluit Christus, cum dixit: *Omnia scribe, id est omnis doctor, omnis Theologus, doctus in regno colorum, profert de thesuro suo nova et vetera.*

59. Verùm, ut oculis rem subjiciam planè, et fructus aliquot illustriores veteris Testamenti recenseam; in primis vetus Testamentum, æquè ut novum, fidem stabilit. Unde quæso mundi exordium, creationem, conditorem novimus, nisi quia fide credimus, aptata esse secula verbo Dei? quo verbo? utique Genesios primo: *Fiat lux, fiant luminaria, faciuntur homines, etc.* Unde animam immortalem, hominis lapsum, peccatum originale, Cherubim, paradisum dicimus, nisi ex eadem Genesi hæc enarrant? Euseb. toto 2 lib. de Preparat. Evang. docet Platonem, quem ut divinum præ Aristotele aliusque omnibus sectatus est S. Augustinus, et quotquot ante eum fuere Patres, Platonem, inquam, placita sua de Deo, de Dei Verbo, de mundi exordio, anime immortalitate, futurâ resurrectione et judicio, penis et præmiis hausisse ex Mose.

Unde Dei providentiam agnovimus, nisi ex tot seculorum serie? unde hominum, regum, regnorum propagationem, universalem orbis catælysmum, resurrectionem et spem vite æternæ hausimus, nisi ex veteri historiâ, et Jobi et priscorum patientiâ, ex patriarcharum peregrinatione perpetuâ? *Fide, ait Apostolus, Abraham demoratus est in terrâ reprimissioni tanquam in alienâ, in casibus habitando cum Isaac et*

Jacob, cohereditis repositionis ejusdem; expectabat enim fundamenta habentem civitatem, cujus artifex et conditor est Deus. Atque hinc spes nostra acutur, assurgit animus, ut hospitem se hic esse et exilium recolens, ad patriam coelestem aspiret, nihil in hoc orbe concupiscat, miretur nihil, sed omnia pedibus calcet, et arbitretur ut stercorea, illudque Socraticum cum S. Hieronymo jugiter sibi occinat: *Aethera conscendo; solum hoc, inno colam, solemque precipio; non terra, sed caeli scriptus sum haeres et dominus; eò mente, eò spe, eò omni cogitatione feror, meque supra sidera libro; civis sum sanctorum, Dei domesticus, paradisi incolae; cetera, utpote humilia, me indigna, atque, infirma pedibus premo.*

Quis in tota Script. elarius angelorum naturae, officii, custodiae, invocationis fidem astruit, quam liber Tobiae? quis Purgatorium, et suffragia pro defunctis expressis statuit, quam libri Machabaeorum? adeo ut Novantes nostri, cum aliquid non viderent effugium, victoriam desperantes, et vinci, non vincere certi, necessitate in furorem versi, eos è sacro canone dispauerunt.

60. Ex adverso verò, quot haereses hisce libris se tutantur? Judei illo Deuter. 25, 19: *Non feneraberis fratri tuo, sed alieno*, Christianis licet se dare ad usum posse, mordicis tumentur. Magi pro magia testes laudant et citant magos Pharaonis, qui magia subitè vi serpentes in virgas, et virgas in serpentes, atque ut Moses transformarent. Pro necromantia citant Pythoissam, quae Samuelem à mortuis suscitavit, qui Saulem vero mortis et clavis futurae oraculo percudit. Pro chironantia afferunt illud Jobi 37: *Qui signat in manu omnium hominum, ut videntur singuli opera sua.*

Calvius ex illo Davidis: *Dominus precepit ei* (Semei) *ut malediceret David*, 2 Reg. 16, 10, Deum operis mali auctorem, imò preceptorem (ut ipse putat) evincit; ex illo Exodi: *Ego obdurabo cor Pharaonis*; etc.: *Ad hoc suscitavi te, ut ostendam in te potentiam meam*, inevitabilem reprobationis suae fatum astruit. Servum arbitrium statuit ex eo, quod Jeremias 18, 6, nos in manu Dei quasi lutum in manu figuli constituat.

A paucis anni Saxonicis lutherologi, et mattheologi, in disputatione Batishonensi, omne suae causae momentum de proseribendis traditionibus, et uno Dei verbo, quasi ultimo controversiarum fidei iudice, statuendo, in illo Deuteronom. 3, 2, posuerunt: *Non addeis ad verbum quod vobis loquor, nec auferetis ex eo; et c. 12, 32: Quod praecepit tibi, hoc tantum facito Domino, nec addas quidquam, nec minuas.*

Quid hic agas, si hic domi non sis? quomodo te eis ludibrium dabis, in Ecclesiae scandalum, si hic espites, si haec non legas, audias, discas; si fontes ipsos saepe non consulas? hoc enim necessarium esse docet S. Augustinus. Sanè qui nescit quid sibi velit Hebraeum *tsava*, id est, *preceptum* Deus Semei, etc., Calvinii manus non effugiet; qui autem hebraismum nòrit, scilicet *tsava* significare, ordinare, providere, disponere, omnemque Dei providentiam, tam positivam, quam negativam

et permissivam, telum hoc quasi araneae telam distabit. Similes hebraismos singulis saepe capitibus ostendam, quos nunquam nisi ex hebraea lingua intelligas.

61. Prima haec duplex est utilitas veteris Scripturae. Altera, non minor, quòd vetus longè uberior sit novà; videas ethicam utrem in Proverbiis, Ecclesiaste, Ecclesiastico; politicam admirabilem in gestis, et legibus Mosis judicialibus et caeremonialibus; et quibus multa mutata est Ecclesia, et auctores juris canonici; civilis etiam, nonnulla oracula in Prophetis; conciones in Deuteronomio et Prophetis; et quod praesentis est negotii, historiam à condito mundo usque ad Judicium, Regna et Christi tempora, certissimam, ordinatissimam, diversissimam, jucundissimam videas in Decateucho. Quadruplex est lex, innocentiae, naturae, Moisaica, Evangelica; tres priores earumque historias complicitur Pentateuchus. *Genesis*, inquit S. Hieron. in Prologo Galeato, *est, in qua de creatura mundi, de cordis generis humani, de divisione terrae, de confusione linguarum et gentium, usque ad exitum scribitur Hebraeorum.*

62. Fabulantur Latini et Graeci Gentium historici, de diluvio Deucalionis, de Promethaeo, de Hercule; et in omni profana historia, omnia ignorantiae tenebris et fabulis plena sunt, ante Olympiades. Olympiades autem coeperunt, vel initio regni Joathan, vel in fine regni Oziae, puta post annum à condito mundo ter millesimum, et amplius, ita ut per tria millia annorum, mundi historiam certam nullam habeas, nisi hanc Mosis et Hebraeorum. Est sanè historia magistra, dux et lux vite humanae, in qua regnorum, rerum publicarum, vite humanae ortus, casus, occasus, virtutes, vicia, quasi in speculo cernas, omnemque prudentiam, et viam ad felicitatem alieno exemplo, felicitate, vel infelicitate discas.

63. Hic accedit, in nullà historia, imò nec in novo Testamento tot, tam varia, tam heroica virtutum omnium generis exempla exstare, atque in Pentateucho, et veteri Testamento. Laudant Romani suos inelytos glorie caupones, quorum ceratas umbras, imagines dico, lambunt sequaces hederæ: corpora et animas lambit et depascitur æternus ignis. Laudant Manlios, Torquatos, qui filios præter ducis et parentis imperium cum hoste pugnant, partè licet victoriæ, ad sciendam disciplinam militarem, gladio ferierunt. Sed quis amet Manliana imperia? Laudant Romane libertatis vindicem Junium Brutum, primum consulum, qui filios tam suos, quam fratris, quòd cum Aquiliis et Vitelliis, ad recipiendum in urbem Tarquinios conjurarent, virgibus casus securi percussit; infelix et infamis tali prole pater. Quis non magis laudet Abrahamum et Isaacum innocentes, qui Deo debitam obedientiam parentali cæde et victimà sancire destinarunt; atque Machabæam matrem, se cum septem prolibus Deo, pro patriis legibus immolantem?

Laudant illi tergeminos fratres Horatios, qui tergeminos Curiatos Albanos duello, dolo magis, quam viribus vicerunt, et imperium Albæ in Romanam transtulerunt.

lerunt. Quis non magis laudet animos et vires Davidis, duclio turrim illam carneam et osseam, Goliath, fundà prosterentis, et Israël imperium in Philistinum asserentis?

Laudant Alexandri continentiam, qui caso Dario, captam ejus conjugem, et filias speciosissimas videre noluit, dicitans; *Persicas mulieres dolores esse oculorum*. Quis non magis laudet Josephum, jam à dominà sollicitate secretò prehensum, relicta chlamyde auferentem, et in omne carceris, famæ ac vite discrimen, pro castitate tenendà ultrò se conjicientem?

Laudant Lucretiam incestè castam, atque sui sceleris seram vindicem et homicidam; nos Susannam longè fortiori castitatis sequè ac vite et famæ pugilem celebramus.

Mirantur illi Virginiùm centurionem, qui cum Claudiam Virginiùm filiam à potentia et stupro Apii Claudii decemviri eripere non posset, ultimum poscens ejus alioquium, secretò occidit, mortuam matens, quam corruptam filiam. Mirantur Decios, patrem et filium, pro castris Rom. Latinos et Samnites hostes, semu solemnè prece, per Valerium et Liberium pontifices, diis manibus devotentes, iisque sua morte victoriam consignant. Quis non magis miretur Jephthæ principem, pro victoriâ suæ gentis, unicam filiam virginem, ejusque virginitatem Deo vero devotentem, et votam immolantem? Sed æternò exitio se adicientem?

Laudant illi fortitudinem, et felicitatem bellicam Julii Cæsaris, Pompeii, P. Cornelii Scipionis, Annibal, Alexandri. At quantò major Samson, Gedeon, David, Saul, Machabei, Josue, qui non humanà, sed celesti fortitudine præditi, divinà felicitate paucis plurimos, eosque potentissimos profugarunt, quibus sol, luna, sidera, quasi milites obediunt, et contra hostes depugnarunt! Cui, quæso, nisi Theodosio, sed magis Jude Machabeo, et Josue illud occinas?

*O nimium, dilecte Deo, cui mitti ab antris
Æolus armatus lienes, cui militat æther,
Et conjurati veniunt ad classica venti!*

64. Atque hi nobis juges sunt stimuli ad omne virtutis arduum, ad omnem sanctimoniam et innocentiam, ut illorum æmuli, quasi angeli terrestres, et homines celestes, in Evangelicis hæc, coram oculis divinæ majestatis, jugiter nos intuentis, ambulemus et serviamus ipsi in sanctitate et justitiâ. Deinde, ut in propriis et publicis, Belgicis et Europæis hisce turbibus, consolationi cum Machabæis habentes libros sanctos, per patientiam, et consolationem Scripturæ, spem habeamus, animosque attollamus, scientes Deo nos esse curæ, ejusque et celestium amore obfirmati, ubi metuamus, mortem etiam ac tormenta despiciamus, et etiãsi fractus illabatur orbis, impavidos feriant ruinae.

Ita Apostolus toto capite 2 ad Hebræos, patrum exemplo, insigni concione ad tolerantiam et martyrium eos accendit, ut heminà sanguinis emant beatam eternitatem. *Lapidè*, inquit, *sunt*, Moses utique, Jeremias, alique sancti veteris Testamenti, *secti sunt, in occisione*

gladii mortui sunt; circumierunt in melotis, in pellibus capris, egentes, angustiati et osseam, Goliath, fundà erat mundus, in solitudinibus errantes, in montibus, et speluncis et in cavernis terræ; idque, ut meliorum invenirent resurrectionem; ideoque et nos, tantam habentes nubem testium, per patientiam curramus ad propositum nobis certamen.

65. Tertia utilis est, quòd sine veteri Testamento novum intelligi nequeat; citant illud crebro, crebrius ad illud alludunt Apostoli, et Christus, etiam jam extremum suis valedicens. *Hæc sunt*, ait, *verba que locutus sum ad vos; quoniam necesse est impleri omnia, quæ scripta sunt in lege Mosis, et Prophetis, et Psalmis de me; tunc aperuit illis sensum, ut intelligerent Scripturas.*

Sanè Epist. ad Hebræos, hæc una de causâ gravissima et obscurissima est, quòd tota ex veteri Testamento, ejusque allegoriis contexta sit.

66. Quarta utilis est: cum finis legis sit Christus, omnia quæ in veteri Testamento dicuntur, ad Christum et Christianos pertinent, sensu vel litterali, vel allegorico; atque in hoc veteri Testamento novo antecellit, quòd vetus passim præter litteralem sensum, allegoricum habet, serè etiam anagogicum et tropologicum: novum ferè caret allegorico. *Patres nostri*, ait Apostolus, 1. ad Corinth. 10, 1, *omnes sub nube fuerunt, et omnes mare transierunt, et omnes in Mose baptizati sunt, in nube et in mari, et omnes eandem eccam spiritalem manducaverunt, etc.* *Hæc autem in figurâ facta sunt nostri: scripta sunt autem propter nos, in quos fines seculorum denegerunt.* Hinc rursus idem, veteris Testamenti intelligentiam à Judæis ablatam ad nos transiisse docet, 2. Cor. 5, 14: *Usque in hodiernum diem, inquit, idipsum velamen in tectone veteris Testamenti manet non revelatum, quod in Christo evacuatur, sed usque in hodiernum diem, cum legatur Moses, velamen positum est super cor eorum.*

67. Quinta: adlectionum, disputationum, concionum copiam providit Deus, ut è veteri Testamento, tantam figurarum, exemplorum, sententiarum, oraculorum varietatem petere liceat, non tantum ad fidem, sed ad omnem honeste vite informationem. Ita Christus sages ad vigiliam exilat exemplo Noe, et conjugis Loth: *Memores estote, ait, uxoris Loth; rursus obstinatas Judæorum mentes recordatione Sodomorum, Nivitarum, et reginæ Austri terret et percellit.* Sic imitatores divitis illius in inferno sepulti, ex Abrahæ verbis ad penitentiam revocat, dicens: *Habent Mosem et Prophetas, audiant illos.* Paulus verò ait: *Omnis in figurâ, id est, in exemplum nostri contingebat illis, et non si minus concupiscentes malorum, neque idololatras, neque fornicatores, neque edaces, neque murmuratores, aut Dei tentatores, ut pereamus sicut illi qui in lege veteri ob talia factura perierunt.* Spiritus enim sanctus, qui seculorum omnium est conscius et præseus, ita sacram Scripturam concinnavit, ut non solis Judæis, sed et Christianis quovis ævo servare posset. Quinimò Tertullianus 1. de Cultu femine. c. 22, censet, nullam esse enantiationem Spiritus sancti, quæ ad presentem tan

tum materiam, et non ad omnem utilitatis occasionem duci ac suscipi possit.

68. Verè S. Augustinus contra Faustum lib. 43, in fine: « Nos, ait, ad commemoracionem fidei nostræ, et ad exhortacionem charitatis nostræ, libros Propheticos, Apostolicos legitimos, alterutris vocibus sibi meti concinentes; atque eâ concinentiâ, tanquam celesti tabulæ, et ad torpore mortalitatis vite nos excitantes, et eâ ad palmam supernæ vocacionis extendentes. »

Hæc de causâ, in sacris Ecclesia à veteri Testamento passim lectiones prælegit, et sacro jejunii tempore, Epistolam è veteri Testamento semper Evangelio aptè, quasi umbram corpori, imaginem typo respondentem inducit. Vidi ego olim ecclesiastes celebres, pro concione ita priore parte historiam, aut quid simile è veteri Testamento, posteriore aliquid è novo populo edisserentes, magnâ populi frequentâ, plausu, fructu.

Denique non tantum hæretici, sed et orthodoxi, viri graves, qui in consiliis, causis, judiciis versantur, sacras litteras tam antiquas, quam novas volunt terantque veteri exemplo.

69. Refert Franc. Petrarcha, ante 250 annos, Robertum Siciliæ regem, ita litteris, maxime sacris, delectatum, ut juratus ei dixerit: « Juro tibi, Petrarcha, multo cariores mihi esse litteras, quam regum: et si alterutro mihi carendum sit, æquanimiter me demate, quam litteris cariturum. »

Auctor est Panormit. Alfonsus Aragonum regem gloriarî solemus, se, licet in mediis regni negotiis, quater et decies universa Biblia cum glossemate et commentariis evolvissè. Non ergo novum, si jam principes, consiliarii, alique viri primarii passim in mensis, convivis, colloquiis, questiones è veteri et novo Testamento moveant; ubi Theologus si sileat, infans erit; si ineptè respondeat, ignorans aut stolidus audiet.

70. Atque hinc oritur sexta utilitas; vetus enim Testamentum prælusit novo, illique testimonium perhibuit, perinde ac S. Joannes Baptista Christo. Ipse enim æquè ac Moses, et ceteri prophete, præiit ante aciem Domini, parere vias ejus, ad dandam scientiam salutis plebi ejus; illuminare eos qui in tenebris, et in umbrâ mortis sedent, ad dirigendos pedes nostros in viam pacis. Hujus rei symbolo, in transfiguratione Christi apparuerunt Moses et Elias, tum ut illi testimonium darent, tum ut loquerentur de excessu, quem complectus erat in Jerusalem. Quis enim credidisset Christo? Quis Evangelio? Etsi tot Patrum testimoniis, tot oraculis, tot figuris fuisset confirmatum, prædictum, adumbratum, Judæos quomodò convinces, quomodò ad Christum adduces, nisi ex vaticiniis Mosis et Prophetarum? Apud Politicos, Gentiles, Sarracenos, omnesque omnino homines, magna veritatis Evangelice demonstratio est, inquit Euseb., quòd toto veteri Testamento, per tot secula fuerit promissa et præsignificata.

Hæc de causâ Christus toties ad Mosen appellat. Joan. 1, 17: *Lex per Mosen data est, gratia et veritas*

per Jesum Christum facta est. Joan. 5, 46: *Est qui accusat vos Moses; si enim crederetis Mosi, crederetis forsitan et mihi; de me enim ille scripsit. Si autem illis litteris non creditis, quomodo verbis meis creditis?* Luc. 24, 27: *Incipiens à Mose, et omnibus prophetis, interpretabatur illis in omnibus Scripturis quæ de ipso erant.* Hinc Philippus Nathanael Joan. 1, 45: *Quem scripsit, inquit, Moses in lege, et propheta, invenimus Jesum.* Magnam enim Christo et veritati perhibet testimonium consensio utriusque Testamenti, sive consensio Mosis et Christi, Prophetarum et Apostolorum, Synagoga et Ecclesie, ut docet passim Tertul. contra Marcionem. Atque ut concludam, quanta hic sit, et quam omnigena sapientia, ex ipso Mose discat.

SECTIO III.

Quis, et quantus Moses?

71. Verbo dicam, pluribus amorum millibus sol hoc majorem virum non asperit; ipse à teneris in aula regiâ quasi regis filius, et destinatus hæres, educatus est in omni sapientiâ Egyptiorum, ipso 40 annos; inde negans se esse filium filia Pharaonis, malens affligi cum populo Dei, quam temporalis regni et peccati habere jucunditatem, fugit in Madian; hic ovæ pascebat, Deum in rubo allocutus, 40 ipso annos contemplando divinam omnem sapientiam hausit; denique dux populi delectus, tertio 40 annos illi præfuit, ut summus pontifex, summus imperator, legislator, doctor, propheta, Christo similimus et antitypus. *Prophetam, inquit Dominus, suscitabo eis de medio fratrum suorum, similem tui.* Et: *Prophetam de gente tua, et de fratribus tuis, sicut me, suscitabit Dominus Deus tuus, ipsum audies, Christum scilicet.*

Hic magistratus virum ostendit, quando tres hominum milliones, puta trigentes centena hominum milliones, duræ adeò cervicis, per arida deserta, 40 annos deduxit, celesti cibo pavit, Dei metu et religione instituit, pace ac justitiâ continuit, litium omnium arbiter ac sequester extitit, contra hostes omnes tutatus est.

Virtutes Mosis mireris innumeras; fuit psalter et psalmographus. Testis est S. Hieron. tom. 5, Epist. ad Cyprian. Mosen psalms 11 composuisse, scilicet à psal. 89, qui titulus est oratio Mosis servi Dei, usque ad psal. 100, qui prænotatur, in confessione.

72. Moses à Deo tabulas legis accipere meruit. Mosen ducem vite habuit columnam nubis, imò archangelum columnæ præsidem. Oratione Moses quasi angelus pasci et vivere visus est. Legis tabulas accepturus in Sinâ, bis per 40 dies et noctes jejunos, et cum Deo colloquens constitit; ubi et cornua lucis ei affixa sunt; ad ostium tabernaculi familiariter quotidie cum Deo res omnes populi pertractabat. *Servus meus Moses,* ait Dominus Num. 12, 7, *in omni dono meâ fidelissimus est, ore enim ad os loquitur ei; et patiam, et non per enigmata et figuras Dominum videt.* Ostendit enim ei Dominus omne bonum; Deo à secretis Mosen fuisse dixeris, divine, inquam, sapientie secretarium; et quid mirum, si non armis Josuæ, sed precibus Mosis proligatus sit.

Amalee? et quid mirum, si non surrexit ultra propheta in Israël sicut Moses, quem nonset Dominus facie ad faciem? quid mirum, si Dei ope et virtute thaumaturgos, plagis et portentis Ægyptum, et mare Rubrum tantum non everterit, carnes et manna cælo evocavit, Core, Datan et Abiron vivos in infernum deturbavit, et magnalibus suis thaumaturgos ad unum omnes superavit?

73. Prudentiam optimi principis politicam, et economicam illustrem quis non videt in tantâ dexteritate regendi tantum populum, æneâ, imò adamantinæ frontis? Insignis ejus in populum charitas et cura effulsit, tum in zelo, quo se pro suo Israele quasi anathema, catharma et piaculum devovit, tum in fervidâ illâ concione totius Deuteronomii, quâ cælum et terram, superos et inferos contestans, populum adigit ad observandam Dei legem, ut merito ipse dixerit Num. 11, 11: *Cur, Domine, imposuisti pondus universi populi hujus super me? nunquid ego concepî omnem hanc multitudinem, vel genui eam, ut dicas mihi: Porta eos in sinu tuo, sicut portare solet nutrix infantulum, et defer in terram, pro quâ jurasti patribus eorum?* Verè dicit S. Chrysost. hom. 10 in Epist. 1 ad Timoth. « Oportet Episcopum esse angelum, nulli humanæ perturbationi vitiove subjectum; » et alibi: « Eum qui regendos alios suscipit, tantâ deest gloriâ virtutis excellere, ut in stellar solis cæteros, velut stellarum igniculos, in suo fulgore obscuret. » Si ergo Episcopus, si Prelatus, si Princeps in populo debet esse quasi homo interbruta, quasi angelus inter homines, quasi sol inter stellas; cogita, qualis quantisque fuerit Moses, qui Dei judicio dignus inventus, imò Dei vocatione et gratiâ dignus effectus est, qui non Christianis, sed duris et cervicosis Judæis, non tantum quasi Episcopus, sed quasi Pontifex simul et Princeps præeset.

74. Et ut cætera taceam, in tanto, tamque divino fastigio, vel maxime miror tam demissam ejus humilitatem et mansuetudinem sepe murmure populi, calumniis, probris, apostasiâ, lapidibus appetitus, immotâ blandiquæ facie perstitit, ultus se non minis, sed precibus ad Deum pro populo fuis; meritò proinde Deus eum hoc celebrat elogio: *Erat enim Moses vir mitissimus super omnes homines.* Unde mitissimus? quia magnanimus in cælo habitans, omnia hominum probra, injurias omnes, ut res terrenas et exiguas contemnebat. « Sapiens, inquit Seneca in Sapiente, e majore intervallo à contactu inferiorum abductus est, quam ut ulla vis noxia ad illum vires suas perferat; ut telum in cælum solemque jactum ab stello, citra solem tamen flecitur, putasne demissis in profundum catenis Neptunum potuisse contingi? uti cælestia humanas manus effugiunt, et ab his qui templâ aut simulacra constant, nil divinitati nocent; ita quidquid fit in sapientem protervè, petulantè, et superbè, frustra tentatur. »

Ob hanc mansuetudinem, Mosen in hæc vitâ donatum fuisse visione divinâ essentia, censent multi, quâ de re aliusque ad Mosen pertinentibus Exod. c. 2, v. 52 et seq. sæpius dicendum erit.

s. s. v.

Certum esse Mosen vitâ functum, in monte Abarim ab angelis sepultum esse, unde, non cognovit homo sepulchrum ejus. Atque hæc fuit ratio cur Michael archangelus cum diabolo altercatus sit de Mosis corpore, ut ait S. Judas in sua Epistola.

75. Denique vis nôsse Mosen? Audi Siracidem c. 45: « Diluctus Deo et hominibus Moses, cujus memoria in benedictione est. Similem illum fecit in cælori sanctorum (sanctis Patriarchis); magnificavit eum in timore inimicorum, et in verbis suis monstra placavit (portentosas plagas Ægypti cessare fecit); glorificavit illum in conspectu regum (regis scilicet Pharaonis, de quo dixit illi Dominus, Exodi 7, 1: *Eccce constitui te Deum Pharaonis*); et jussit illi coram populo suo, et ostendit illi gloriam suam; in fide et lenitate ipso sanctorum fecit illum, et elegit eum ex omni carne. Auditum enim vocem ipsius, et induxit illum in nubem, et dedit illi coram præcepta, et legem vite, et descriptum, et docere Jacob Testamentum suum, et judicia sua cæli et terræ. »

Audi Apostolum, Hebr. 11, 24: *Fide Moses grandis factus, negavit se esse filium filia Pharaonis; magis eligens affligi cum populo Dei, quam temporalis peccati habere jucunditatem; majores divitias æstimans thesauro Ægyptiorum, improprium Christi; aspiciat enim in remunerationem. Fide reliquit Ægyptum, non veritus animationem regis; invisibilem enim tanquam videns sustinuit; fide celebravit pascha, et sanguinis effusionem, ne qui vastabat primitiva tangeret eos; fide transierunt mare Rubrum, tanquam per aridam terram; quod experti Ægyptii devorati sunt.*

76. Audi S. Stephanum Act. 7, v. 22 et 50: *Moses erat potens in verbis et in operibus; apparuit illi in deserto montis Sina angelus, in igne flammæ rubi; hunc Deus principem et redemptorem misit, cum manu angeli, qui apparuit illi; hic eduxit illos, faciens prodigia et signa in terrâ Ægypti; hic est qui fuit in Ecclesia in soliditudine cum angelo, qui loquebatur ei in monte Sinâ, qui accepit verba vite dare nobis.*

Audi S. Ambrosium l. 1 de Cain et Abel, c. 2: « In Mose, inquit, fuit venturi doctoris figura, qui Evangelium prædicaret, implet testamentum veteris, novum conderet, et cælesti populo alimentum daret; hinc Moses humana dignitate conditionis excessit eò usque, ut Dei vocaretur nomine: *Posui, et ait, te Deum Pharaonis.* Etenim victor passionum omnium, nec ullis seculi captus illecebris, qui omnem istam secundum corpus habitationem, cælestis puritate conversationis obtulerat, mentem regens, e carnem subjiciens, et regiâ quadam auctoritate castigans, nomine Dei vocatus est, ad cujus similitudinem se perfecta virtutis ubertate formaverat; et id eò non legitus de eo, sicut de cæteris, quia deficiens mortuus est, sed per verbum Dei mortuus est. Deus enim neque defecationem, neque diminutionem patitur; unde et additur: *Quia nemo scit sepulchrum ejus.* Qui translatus magis est, quam derelictus, ut quietem magis caro, quam bestium

« accepit. » Videtur hic insinuare Ambrosius, Mo-
sen non esse mortuum, sed translatum instar Eliæ et
Henoch; quæ de re dicam Deuteronomii ult.

Audi Constantium Magnum imp. in oratione sua
apud Eusebium c. 17: « Quid, inquit, de Mose pro
dignitate satis dici potest? qui populum confusione
quâdam turbatum, in ordinem redegit; qui Levi
persuasionem et modestiæ eorum animos tranquillavit:
qui illis pro servitute libertatem reddidit; qui
pro modestiæ lætitiâ attulit; qui etiam tantum illis
qui ipsam aetate anteiverunt, sapientiâ præstitit, ut
sapientes et philosophi à Gentilibus plurimum præ-
dicati, ejus sapientiæ æmuli et imitatores existerent.
Pythagoras enim ejus sapientiâ imitatus, usque
ad præteritæ modestiæ omnium sermone celebra-
tur, ut Platoni homini planè modestissimo ejus
continentiâ tanquam exemplar ad imitationem pro-
poneretur. »

Audi, simo lege S. Justinum in Admonit. si ve paren-
neticâ ad Gentes, quâ toto docet Græcos ab Ægyptiis,
hos à Mose habuisse suam sapientiâ, Deique notitiâ,
imprimis, cum quidam, ait, ut ipsi fatemini, deorum
oraculum consuleret, quos tandem homines religioni
« deditis aliquando esse contigisset, hoc responsum
esse dicitis :

Solus Chaldaeis sapientiâ cessit; Hebræi

Ingenium regem mente Deumque colant.

Subdit: « Moses suam historiam hebraicè scripsit, cum
« Græcorum literæ nondum essent inventæ. Has enim
« postea Cadmus primus ex Phœnicæ allatas Græcis tra-
« didit. Unde et Plato scripsit in Timæo, Solonem illum
« sapientum sapientissimum, cum ex Ægypto rediis-
« set, hæc dixisse Critiâ, se audisse Ægyptium sa-
« cerdotem qui sibi diceret: Græci, ô Solon, juvenes
« estis semper; senes autem Græcos estis neno. Deinde
« rursus: Juvenes estis animis omnes; nullam enim in
« eis veteri auditiore veterem habetis sententiam, nec
« ullam temperatam canam disciplinam. » Et paulo infe-
« rius ex Diodoro docet, Orpheum, Homerum, Solonem,
« Pythagoram, Platonem, Sibylam et alios, cum in
« Ægypto fuisse, suam de pluribus diis mutasse sen-
« tentiâ, quia mirum à Mose per Ægyptios cognove-
« runt unum esse Deum, qui in principio creavit caelum
« et terram. Hinc Orpheus cecinit:

Jupiter est unus, Plato, Sol, Bacchus et unus,

Est Deus unus in omnibus; hæc bis tibi dico?

Idem rursus:

Te, caelum, tectorum magni sapientis origo.

Teque, Patris Verbum, primum quod protulit ore,

Cum propria mundi machinam ratione creavit.

Denique addit, Platonem ex Mose didicisse Deum,
unde eum pariter vocasse τὸ θεόν, id est, quod est, sicut
Moses eum vocat ὁ θεός, id est, qui est, sive: Ego sum qui
sum. Hirsutum ab eodem didicisse creationem rerum,
Verbum divinum, resurrectionem corporum, judi-
cium, poenas impiorum, et præmia justorum, Spir-
sanctum, quem Plato cecusit esse animam mundi; nec
enim satis intellexit Mosem, sed eum ad sua phantas-
mata detorsit: unde in errores incidit.

Pari modo S. Cyrillus l. 1 contra Julian. ostendit

Mosen præcis hereticis gentilibus, quos ipsi vetustis-
simos putabant esse antiquiorem. Audi doctam ejus
chronologiam Mosis et Gentium: « Itaque ab Abrahæ
« temporibus usque ad Mosendescendentes nova inde
« annorum exordia iterum incipiamus, Mosis nati-
« tatem numeris præmittentes. Anno septimo, Mosis
« aium natum Prometheum et Epimetheum, et Adan-
« tum Promethei fratrem; præterea et Argum cuncta
« cernentem. Tricesimo quinto anno Mosis primus re-
« gnavit Athenis Cecrops, qui cognominatus Diphyses;
« hunc ferant primum ex hominibus sacrificasse bo-
« vem, nominasseque Jovem apud Græcos summum
« deorum. Sexagesimo septimo anno Mosis aium
« fuisse diluvium Deucalionis in Thessaliâ, præterea
« et in Æthiopiâ Solis filium, sicut isti dicunt, exu-
« stum esse Phaethontem. Septagesimo quarto anno
« Mosis quidam Hellen dictus, Deucalionis et Pyrrhæ
« filius, Græcis sui nominis agnominacionem dedit,
« cum antea vocarentur Græci. Centesimo et vicesimo
« anno Mosis Dardanus condidit civitatem Dardaniam,
« regnante apud Assyrios Amytâ, apud Argivos au-
« tem Stenclo, apud Ægyptios verò Ramesse; voca-
« batur autem ipse et Ægyptus Danaï fratres. Cente-
« simo et sexagesimo anno post Mosen Cadmus Thebis
« regnavit, cujus filia Semele, ex tunc Bacchus, ut
« ipsi dicunt, ex Jove. Erat autem tunc et Linus The-
« banus et Amphion musici. Assumpsit autem tunc
« sacerdotium apud Hebræos Phineas, filius Eleazari,
« filii Aaron, mortuo scilicet Aarone; 195 anno post
« Mosen ferunt fuisse Proserpinam virginem raptam
« ab Ædoæo, id est, Orcho, rege Molossorum; hic
« canem maximum alius dicitur Cerberum nomine,
« qui apprehendit Pirithoom et Theseum venientes
« ad raptum uxoris; cum perisset autem Pirithous,
« adveniens Hercules Theseum in mortis periculo
« constitutum ex inferno liberavit, ut fabularum;
« 290 anno Perseus Dionysium, hoc est, Liberum,
« occidit, cujus et sepulcrum esse dicunt in Delphis
« juxta aureum Apollinem; 410 anno post Mosen ex-
« pugnatum est Ilium, judicante apud Hebræos
« Ezebon, apud Argivos Agamemone, apud Ægyptios
« Vaphre, apud Assyrios Teutamo. Colliguntur igitur
« à nativitate Mosis usque ad destructam Trojam
« 410 anni. »

77. Audi S. Augustinum l. 22 contra Faustum, c.
69: « Mosem, inquit, famulum Dei fidelissimum, hu-
« militem in recusando tam magnum ministerium, sub-
« ditum in suscipiendo, fidelem in servando, strenuum
« in exequendo, in regendo populo vigilantem, in cor-
« rigendo vehementem, in amando ardentem, in susci-
« pendo patientem, qui pro eis quibus præfuit, Deo se
« interposuit consulenti, opposuit irascenti. Hunc ita-
« que talem ac tantum virum absit, ut ex maledicto
« Fausti ore pensensus, sed ex ore planè veridici Dei. »

Audi S. Gregorium 2 p. Pastor. c. 5: « Hinc Mo-
« ser crebrè tabernaculum intrat et exit: et qui intus in
« contemplationem rapitur, foris infirmantium nego-
« tiis urgetur; intus Dei arcana considerat, foris onera

« carnalium portat; exemplum rectoribus præbens,
« ut, cum foris ambigunt quid disponent, Dominum
« per orationem consulant. » Idem l. 6 in lib. Regum
c. 5, ait Mosem tam plenum fuisse spiritu, ut de ejus
spiritu Dominus tollerit, et septuaginta rectoribus po-
puli communicarit. Idem hom. 16 in Ezech. Mosem in
scientiâ Dei præferit Abrahamo, nec id mirum; Mosi
enim ait Deus: *Apparuit Abraham, Isaac et Jacob; et
nomen meum Adonai (Jehova) non indicavi eis, quod
tibi, ô Mozes, indicio et revelo.*

Porrò Mozes expressus fuit Christi index et typus;
adeoque sicut sol diem, luna noctem illuminat, ita
Christus Christianos in lege novâ, Mozes Judæos in
veteri illuminavit. Quocirca pulchrè Christum soli,
Mosen lunæ comparat Ascanius Martinengus in Genes.
tomo 1, pag. 5, in fine et seq. Nam primò, legislator
fuit Mozes Pentateuchi, Christus Evangelii. Secundo,
Moses duos singulares habuit congressus cum Deo,
primum cum primas legis tabulas in Sinâ à Deo accep-
pit, alterum cum secundas, tuncque rediit coruscante
et quasi cornutâ facie. Hæc testimonia dedit et
Similia duo dedit Christo; prius in baptismo, cum de-
scendit in eum Spiritus sanctus specie columbæ, vox
quæ e celo audita est; posterius, cum transfiguratus
est in Thabor, atque testimonium ei dederunt Mozes et
Elias, hoc est, lex et propheta. Tertio, Mozes stupen-
das plagas et miracula fecit in Ægypto; majora patravit
Christus. Quarto, Mozes Deum allocutus est, sed in
caligine, viditque eum à tergo; Christus verò facie ad
faciem. Quinto, Mozes audivit à Deo: *Invenisti gratiam
apud me, et novi te ex nomine; Christus audivit à Pa-
tre: Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene com-
placui, ipsum audite.*

Audi Euseb. l. 5 de Demonstr. Evang. qui ex Mo-
si et Christi gestis mirificam compingunt antithesim, cu-
jus verba prolixâ in pauca contraham. 1. Mozes fuit
legislator Judaicæ gentis; Christus totius universi. 2.
Moses idola Hebræis abstulit; Christus ea ex omni ferè
plagâ mundi ejecit. 3. Mozes mirificis portentis legem
contulit; majoribus Christus Evangelium condidit. 4.
Moses suos in libertatem vindicavit; Christus generis
humani jugum excussit. 5. Mozes terram fluentem lac
et mel patefecit; Christus præstantissimam viventium
terram reservavit. 6. Elegans infans Mozes vix natus
Pharaonis severitiâ, qui mares Judaici populi ad necem
damnarat, vite discrimen subit; Christus infans in
Magis adoratus, ab Herodis immanitatem pueros truci-
dantis, in Ægyptum secedere est coactus. 7. Mozes
adolescens omnium disciplinam eruditione claruit;
Christus duodecim annorum legisperitos eruditissimos
in stuporem adduxit. 8. Mozes quadraginta diebus Je-
huanus divino eloquio pastus est; per quadraginta
perinde dies Christus non manducans, neque bibens,
divinæ contemplationi vacavit. 9. Mozes in deserto fa-
melicis manna et coturnices præbuit; Christus in de-
serto quoque panibus virorum quinque millia saturavit.
10. Mozes inter Arabici sinûs aquas illasus transit;
Christus super maris undas ambulavit. 11. Mozes ex-
tentâ virgâ mare divisit; Christus inerepat ventum et

mare, et facta est tranquillitas magna. 12. Mozes in
monte rutilanti facie splendidus apparuit; Christus in
monte fulgentissimo aspectu transfiguratus est, cujus
facies resplenduit sicut sol. 13. In Moesen non poterant
filii Israel oculorum aciem intendere; ante Christum
discipuli in facies suas perterriti ceciderunt. 14. Mari-
nam leprosam ad pristinam sanitatem restituit Mozes;
Mariam Magdalenam, criminum maculis obrutam,
gratiâ celestis abluit Christus. 15. Moesen Dei digitum
appellârunt Ægyptii; de seipso Christus prodidit:
Porrò si in digito Dei ejicio demonia, etc. 16. Selegit
Moses 12 exploratores; 12 Apostolos et Christus eie-
git. 17. Mozes 70 seniores; Christus 70 discipulos au-
ctoravit. 18. Jesum Nave successorem sibi destinavit
Moses; Petrus ad summum pontificatum post se ex-
tulit Christus. 19. De Mose scriptum est: *Non cognovit
homo sepulcrum ejus usque ad præsentem diem; de
Christo testatâ sunt angeli: Jesum queritis crucifi-
xum; surrexit; non est hic.*

78. Audi S. Basilium homil. 1 Hexa.: « Mozes
« etiam dum ad matris ubera pendens, Deo amabilis,
« et gratosus fuit, ipse præelegit calamitates arum-
« nasque cum Dei populo experiri, quam temporariâ
« voluptate cum peccato perfrui; justus et æqui fuit
« amantissimus et observantissimus, improbitatis et
« injustitiae hostis acerrimus; in Æthiopiâ (in Ma-
« dian) quadraginta annos contemplationi vacavit; oc-
« toginta annos natus vidi Deum, quoad videre potest
« homo; hinc de eo ait Deus: Ore ad eo loquar ei, in
« visione, et non per enigmata. »

Audi S. Gregorium Nazianzenum orat. 22, quâ S.
Basilium, ejusque fratrem Gregorium Nyssenum com-
parat Mosi et Aaroni: « Quis legislatorum illustris-
« simus? Mozes; quis sacerdotum sanctissimus? Aaron,
« non minus pietate, quam corporibus fratres; vel
« potius, ille quidem Pharaonis Deus, et Israelitarum
« antistes et legislator, et nubem ingrediens, et divi-
« norum arcanorum inspector et arbiter, et taberna-
« culi illius veri fabricator, quod à Deo, non ab ho-
« mine constructum est; ille principum princeps, et
« sacerdotum sacerdos, Aaron pro lingua utens, etc.;
«ambo Ægyptio vexantes, mare scidentens, Israe-
« lem gubernantes, hostes demergentes, panem su-
« per trahentes, aquas conculcantes, ad terram pro-
« missionis iter commonstrantes. Fuit ergo Mozes
« principum princeps, et sacerdotum sacerdos, etc. »
Audi S. Hieronymum, qui initio Commentariorum
in Epist. ad Galatas, Mosem non tantum Prophetam,
sed et Apostolum fuisse docet; idque ex communi He-
bræorum sententiâ.

Audi Philonem Hebræorum doctissimum: *Hæc est
vita, hic exitus Moysis, regis, legislatoris, pontificis, pro-
phetæ.*

79. Audi Centiles. Nomenclus apud Eusebium lib. 9
de Preparatione evangelicâ cap. 5, asserit Platonem
et Pythagoram Mosem dogmata esse sectatos; adeoque
quid est, ait Plato, nisi Mozes Atticus? His adde Eu-
polemum et Artapanum, qui (apud Eusebium ibidem
cap. 4) aiunt Mosem Ægyptiis litteras tradidisse, affa-

que multa ad commune bonum instituisse, et propter sacrarum Litterarum interpretationem, Mercurium appellatum, indeque factum esse, ut ab ipsis quasi Deus coloretur.

Ptolomæus Philadelphus (ut testatur Aristeas de 72 Interpretibus), auditâ lege Mosis, dixit ad Demetrium: « Cur tanti operis nullus historiographus, aut poeta meminit? » cui Demetrius: « Quia ista lex est sacrarum divinitus lata, et quia nonnulli aggressi sunt, sed divinâ plagâ terribi, ab instituto destiterunt. » Atque illic exempla subiungit de Theopompo historico, et de Theodecte tragico poetâ, quae superius commemoravi.

Diodorus historicorum omnium probatissimus, inquit S. Justin. in admonit. ad Gentes, sex priscos ponit legislatores, et primum omnium Mosen quem ait, fuisse magno animo virum et probatissimâ vitâ celebratum, de quo et subdit: « Apud Iudæos quidem Mosen, quem vocant deum, sive ob admirabilem divinamque notionem, quam decrevit hominum multitudini profuturam, sive ob excellentiam et potestatem quibus vulgus ipsum susceptæ legi libentius obsequitur. Secundum inter legis postores Ægyptios Sauchin fuisse commemorant, insignem prudentiâ virum. Tertium Sesonchosin dicant regem, qui non modo inter Ægyptios bellicis negotiis præcellerit, sed et bella cum gentem legum positione præcaverit. Quartum Bachorim statuunt, et eundem regem quem memoria prodiderunt et de modo regnandi, et de domesticâ dispensatione Ægyptiis præcepisse. Quintus fuit Amasis rex. Sextus dicitur Xerxis pater Darius Ægyptiis legibus addidisse. »

Denique Josephus, Eusebius et alii tradunt Mosen omnium, quorum scripta nunc extant, vel quorum nomen in Gentilibus scriptis proditum est, primum fuisse theologum, philosophum, poetam et historicum. Quocirca mira fuit non tantum apud Iudæos, sed et Gentiles Mosis veneratio. Narrat Josephus l. 20, c. 4, militem quendam romanum Mosis libros lacerasse, mox Iudæos concurrisse ad presidem romanum Cumanum, flagitantes ut non suam, sed lesi Numinis ulcisceretur injuriam. Quare Cumanus militem violatorem legis securi ferit.

Porrò hæc veneratio et martyrii et miraculis illu-

strata est. Cum Maximianus et Diocletianus edicto juberent sibi tradi libros Mosis, aliosque sacræ Scripturæ ad exurendum, restiterunt fideles, mori malentes quàm eos tradere. Quare multi pro sacris Libris gloriosum certamen obierunt, et victricem martyrii lauream adepti sunt. Cum autem Fundanus, Alutiniensis olim Episcopus, metu mortis sacros Libros tradidisset, et magistratus sacrilegus eos igni apponeret, subito imber sereno celo diffusus est, ignis sacris Libris admodum extinctus est, grando subsequente, omnisque regio ipsa pro sacris Libris elementis furentibus devastata est, uti habent acta S. Saturnini, quæ extant apud Surium 11 Februarii.

80. Aspicite nos, quæso, sancte Moses, qui eminus quondam in Sinâ gloriæ Dei, cominus verò in Thabor gloriæ Christi speculator fuisti: nunc autem facie ad faciem utrâque perfrueris. Porrigere manum ex alto, sapientiæ tuæ flumina in nos deriva, et æterni illius luminis vel scintillam ope, votis et meritis tuis nobis imperti. Impetra à Patre luminum, ut ad sua hæc Pentateuchi sacra, nos vermiculos suos inducat, det ut in Scripturis suis eum agnoscamus, det ut tantum diligamus, quantum cognoscimus; nec enim cupimus eum cognoscere, nisi ut diligamus, utque ejus amore accensi, velut faces, et alios, totumque orbem accendamus. Hæc enim est scientia sanctorum; inque enim est amor et timor noster; ipsum unum omnia nostra spectant, ipsi nos et omnia nobiscum devotimus. Denique duc nos ad Christum, qui est finis legis tuæ, ut ipse studia nostra, conatusque omnes ad ejus, cui omnis creatura laudem dicit, gloriam in Ecclesiæ ejus regno jam militante, deprecandam, et aliquando in victrici cœlitum choro, tecum à nobis omnibus tui studiosis, in omnem æternitatem, uti spero, suavissimè felicissimèque concinendam, regat, secundet, et ad finem usque perducat. Ibi stabimus super mare vitreum, quotquot bestiam vicinus, *cantantes canticum Mosis*, Apoc. c. 5, et *canticum Agni, dicentes: Magna et mirabilia sunt opera tua, Domine, Deus omnipotens; iustus et verus sunt viæ tuæ: Rex seculorum, quis non timebit te, Domine, et magnificabit nomen tuum? quia solus pius es; quia elegisti nos, quia fecisti nos reges et sacerdotes et regnabimus in secula seculorum. Amen.*

IN PENTATEUCHUM

Argumentum.

Hebræi, teste S. Hieron. in Prologo galeato, tot numerant libros S. Scripturæ, puta veteris Testamenti, quot habent ipsi litteras, puta viginti duos; eosque in tres classes dividunt: scilicet in *thora*, id est, legem; *nebiim*, id est, prophetas; *kathubim*, id est, hagiographa. *Thora* sive lex complectitur Pentateuchum, puta Genesisim, Exodum, Leviticum, Numeros, et Deutero-

nomium, qui ita non à Mose, ut vult Philo, sed à septuag. Interpretibus divisi et nuncupati sunt, cum antea unus esset liber legis.

Prophetas duplices numerant, priores et posteriores: priores vocant Josue, Judicum, Ruth et quatuor libros Regum; posteriores recensent Isaiam, Jeremiam, Ezechielem, et duodecim minores prophetas.

Hagiographa numerant Job, Psalmos, Proverbia, Ecclesiasten, Canticum canticorum, Danielem, libros Paralipomenon, Esdram et Esther.

Pentateuchus, id est, quintuplex hoc volumen Mosis, est chronicon mundi. Ejus enim argumentum est veteris historiam et chronologiam mundi ac gesta patriarcharum à primâ mundi creatione usque ad mortem Mosis. In Genesi enim Moses pertexit à principio creationem mundi, et gesta Adami, Evæ, Noe, Abraham, Isaac, Jacobi, et aliorum usque ad mortem Josephi. In Exodo persecutionem Pharaonis, indeque decem plagas Ægypti, egressum Hebræorum ex Ægypto et peregrinationem per desertum; ubi in Sinâ decalogum, cæterasque leges à Deo acceperunt. In Levitico describuntur sacra et sacrificia, cibi vetiti, festa, alique ritus, lustrationes et cæremonia, tam populi quam sacerdotum et Levitarum. In Numeris numerantur populus, principes et Levite, item quadraginta duæ mansiones Hebræorum, eorumque aequè ac Dei gesta in deserto; insuper recensetur prophetia Balaam, ac bellum Hebræorum cum Madianitis. Deuteronomium sive secunda lex repetit et inculcat Hebræis leges antea in Exodo, Levitico et Numeris à Deo per Mosen datas.

Nota 1^a. Auctor Pentateuchi est Moses. Ita docent omnes Graeci et Latini, imò ipse Christus, ut patet Joan 1, v. 17 et 45; Joan. 5, 46; et alibi. Porrò Moses antiquior fuit, et tempore longè præcessit omnes Græcæ et Gentilium sapientes, puta Homerum, Hesiodum, Thaletem, Pythagoram, Socratem; et his seniores Orpheum, Linum, Musæum, Herculem, Esculapium, Apollinem, quin et ipsum Mercurium Trismegistum, qui omnium fuit antiquissimus. Hic enim Mercurius Trismegistus, ait S. Augustinus lib. 18 de Civit., c. 50, nepos fuit majoris Mercurii, cujus maternus avus Atlas astrologus, et æqualis Promethæi, eo tempore floruit quo vixit Moses. Ubi advertit, Mosen Pentateu-

chum simpliciter conscripsisse, per modum diarii vel annalium; Josue tamen, vel quem similem, eosdem hos Mosis annales in ordinem digessisse, distinctisse, et sententias nonnullas addidisse et intexuisse. Sic enim in fine Deuteronomii mors Mosis, eo utique mortuo, à Josue, vel alio quopiam addit et describitur. Sic non à Mose, sed ab alio quopiam, ut videtur, laus mansuetudinis Mosis intertexta est Num. 12, 5. Sic Genes. 14, 15, urbs Lais vocatur *Dan*, cum diu post tempora Mosis, vocata sit *Dan*; quare nomen *Dan* ibi pro *Lais* substitutum est, non à Josue, sed ab alio qui posterius vixit. Sic Num. 21, ab alio pariter additi sunt versus 14, 15, 27. Pari modo Josue non ab alio addita est, Josue ult. v. 29. Pari modo prophetia Jeremias à Baruch digesta et in ordinem redacta est, uti ostenditur præfatione in Jeremiam. Sic et parabole Salomonis, non ab ipso, sed ab aliis, ex ejus scriptis congestæ et digestæ sunt, ut patet Proverb. 25, 1. Porrò Moses hæc partim traditione, partim divinâ revelatione, partim oculari inspectione didicit et accepit; nam quæ in Exodo, Levitico, Numeris, et Deuteronomio narrat, ea præsens ipse vidit et gessit.

Nota 2^a. Scripsit Genesisim Moses cum exul ageret in Madian, Exodi 2, v. 15, inquit Pererius, idque ad consolationem Hebræorum, qui in Ægypto à Pharaone opprimebantur. Verum melius sentiunt Theodoros, Boda et Tostatus (à quibus non dissentit Eusebius lib. 7 de Prepar. c. 2, si verba ejus accurate expendantur), tam Genesisim, quàm quatuor sequentes libros à Mose scriptos esse post egressum Hebræorum ex Ægypto, cum ipse in solitudine quasi duæ, pontifex, propheta, doctor et legislator populi versaretur, atque ex cœtu et synagoga Judeorum rempub. et Ecclesiâ Dei formaret et instrueret, ut ipsi ex rerum creatione et gubernatione Deum creatorem agnoscerent, amarent, colerent.

CANONES FACEM PRÆFERENTES PENTATEUCHO

CANON 1. — Cum Moses hic historiam mundi conscribat, patet narrationem ejus non symbolica, non allegoricam, non mysticam, sed historicam, simplicem et planam esse; ac proinde ea quæ narrat de paradisi, Adami, Evæ, et rerum omnium creatione spatio sex dierum successivè peractâ, etc., historicè et propriè, ut sonant, sunt accipienda. Est hoc contra Origenem, qui hæc omnia allegoricè et symbolicè exponendo putavit, itaque litteram et litteralem sensum evertit. Verum canonem nostrum tradunt omnes alii Patres, et Ecclesiæ, quæ hic damnat allegorias Origenis. Vide contra Orig. hic disputantem S. Basilium hom. 5^a et 9^a Hexam. Verè S. Hieron.: *Origenes, inquit, suum ingenium fecit sacramenta Ecclesiæ.*

CANON 2. — Philosophia et Physica adaptanda sunt sacræ Scripturæ et verbo Dei, à quo omnis existit naturæ numerus, ordo et modus, ait S. Augustinus. Non ergo è contrario torquenda est sacræ Scripturæ ad sensa

philosophorum, aut ad lumen et dictamen naturæ. CANON 3. — Moses sæpè utitur prolepsis sive anticipatione; vocat enim urbes et loca eo nomine, quod longè posterius eis est inditum. Sic Gen. 14, 2, Balam urbem vocat Segor, quæ tamen non tunc, sed postea vocata est Segor, cum Loth ex Sodomis evasisset. Sic ibid., v. 6, vocat montes Seir, qui longè post ab Esau Seir sunt dicti. Sic ibid., v. 14, vocat Dan, quæ tunc vocabatur Lais.

CANON 4. — *Aeternum* sæpè non significat propriè dictam æternitatem, sed longum aliquod tempus cujus finis non pervidetur. Hebr. enim *olam*, id est, *aeternum*, significat seculum, quò occultum est, sen cuius terminus et finis non perspicitur. Radix enim *alam* significat *oculare* vel *abscondere*. Rursum *aeternum* sæpè non absolute, sed respectivè dicitur, et significat durationem integram rei quæ æterna est, non absolute, sed respectu certi statûs, reip. et gentis. Sic